

ГОРАН ГОЦИЋ

„ТАИ” – СЛОБОДА И СМИРЕЊЕ НАДОХВАТ РУКЕ

Разговор водила Сања Милић

Горан Гоцић је новинар, уредник, филмски аутор, преводилац, писац. Дипломирао је енглески језик и књижевност на Филолошком факултету у Београду (1991), магистрирао у области медија и комуникација на Лондонској школи економије и политичких наука (*The London School of Economics and Political Science*), с тезом о медијима и југословенској кризи (1999).

Специјализован за питања културе, континуирано пише текстове, есеје и студије од 1987. Објавио око 500 радова за тридесетак медијских кућа на 11 језика и радио као уредник у више медија (*Дневни телеграф*, Би-Би-Си ...). Током ратова за југословенско наслеђе имао је више од тридесет наступа на глобалним медијима (*BBC World, News 24* итд.) као политички коментатор.

Написао је есеје у петнаестак зборника о масовним медијима (нпр. у: *Деградирана моћ: Медији и косовска криза*, Београд 2002. или *Забава или уметност: Недоумице око ауторског филма*, Београд 2008). Студија *Емир Кустурица: Културне маршине* (Лондон 2001) постала је академски хит и ушла у програме на универзитетима широм Европе и САД.

Снимио је дугометражне документарне филмове: *Проклећи сирани* (репортер/сниматељ, Велика Британија 2000), *Балкански дневник: Буџарска* (сниматељ/сценариста/редитељ, Србија/Бугарска 2010).

Добитник је *Борбине* награде за есеј о друштву (1996. и 1997), награде „Душан Стојановић” за публикацију из области филмологије (2002/2003), Награде „Милош Црњански” (2013) и *НИН*-ове награде за роман године (2014).

О роману *Таи* (Београд 2013) у ком, упоредо са љубавним заплетом, мапира културолошке разлике између Европљана и Тајланђана разговарали смо са Гораном Гоцићем.

Сања Милић: *Када смо лејџос на Другом програму Радио Београда разговарали о Ващем роману Таи радовали сџе се шџио је објављен и шџио ћејџе се срејџајџи са чџијаоџима. У међувремену, роман је добио добре кријџике, инџтересовање медија за Вас и Ваџу књиџу је расло, уследиле су џрво Наџрада „Милоџ Црњански”, зајџим НИИ-ова наџрада за роман џодине, следе нови џи-ражи, џромоџије, мноџиџво инџтервјуа... Како бисџе сажели џо искусџиво, џу разлику/сличностџ између радосџи џоводом објављивања књиџе и осећања да сџе добили важна џризнања за џо шџио сџе наџисали?*

Горан Гоцић: Доживљавам то као и други људи у сличној позицији – као велико смирење. То је премија за истрајност и напор, те повратак велике инвестиџије енергије, не само у ову књиџу, него у вокаџију коју сам изабрао. Моја претходна књиџа *Кулџи марџине: Филмови Емира Кусџуриџе* објављена је на три језика. Рецензирана је у САД, Немачкој, Јапану; цитирана је у бар двадесетак других књиџа на енглеском говорном подручју; ушла је у многе библиотеке и наставне програме широм света. Може се рећи да је била академски бестселер. Прибојавао сам се зато следећег наслова. Како достићи, или не дај боже, превазићи успех те књиџе? Желимо, природно, да нам нови пројекат буде већи и значајнији од претходног, и да се тај принцип протеже у бескрај. Желимо да наш врхунац лежи испред нас. Посветио сам наредну деценију таквом плану.

Што се награда тиче, током 26 година објављивања био сам презадовољан сваким комплиментом, свестан колико су такве ствари ретке и колико је свака креативна професија, уопштено говорећи, незахвална. Човек се навикне да живи без новца, али се тешко одриче могућности да га бар неко пажљиво прати, да га озбиљно схвата, да инвестира у њега изванстан напор, да признаје његову вредност. До скоро бих био више него задовољан много мањим достигнућем: да ми Филмски центар Србије изда студију или да ми Фестивал етнографског филма да наградицу. Највиша национална награда за литературу многоструко превазилази такве скромне амбиџије.

У роману цитирајте Жана Женеа и Томаса Бернхарда, писце које волите и који су утицали на Ваше писање. Али, какав је Ваш однос према делу Милоша Црњанског?

Осећам велико дивљење према том човеку. Такозвани „лирски” роман можемо препознати у *Дневнику о Чарнојевићу* једнако као и у романима писца кога спомињете, Жана Женеа, какав је *Госпа од цвећа*. Импресионира, такође, богатство жанрова које је Црњански с лакоћом мењао – био је, с једнаким успехом, и песник и приповедач и критичар и новинар. Коначно, ескапистички „суматризам” Црњанског није далеко од тропске утопије која се заговара у роману *Тау*.

Које значење речи „таи” Вам је најважније?

Кључна реч у овом случају јесте слобода и ослобађање. Најбитније значење речи „таи” за мене, док сам бирао наслов за ову књигу, јесте управо то. Очито је исти случај и са самим Тајланђанима. Сијам је једина земља у Индокини која никад није била колонија. Моји јунаци, с друге стране, сваки на свој начин, заробљени су властитим ограничењима. Свима је више него потребна слобода од властитих предрасуда, од научених правила, од самонаметнутих окова. Но и покушаји јунака иза завесе наши покушаји испред ње да досегнемо слободу у било ком смислу су махом немушти и трапави.

Како сте се после мно̀го година рада на дру̀ој врсти литературе одлучили да напишете роман?

И себи постављам то питање. Нисам сигуран како функционишу мене код људи, али знам да нисам исти човек као онај пре десет или двадесет година. После низа релативно сушних година у новинарству некако сам изашао на чистину. Роман *Тау* је далеко личнија и интимнија приповест од било чега што сам досад објавио. То је узбудљиво, пре свега у сусрету с публиком која на то бурно реагује. Мислим да је тек ово права ствар која је досад пажљиво припремана. Рударски посао свакодневне дисциплине писања који је претходио овој књизи показује своје плодове. Дуго сам био посвећен писању, али сувише велика кукавица да се декларишем као уметник. И страсти и жеља и амбиција и доживљаји и чуда су колала око мене и сада се све сјединило у једном тексту.

Роман *Tau* је рад који је искочио из зацртане путање, из строге дисциплине у којој сам се годинама надметао са собом, својим ривалима и њиховим сенима. Он је настао не само у стваралачкој грозници, без калкулисања, већ и у неконтролисаној слободи, лишен снова о новцу, слави и престижу. И шта се догодило? Донео свом писцу управо то – новац, славу и престиж. Надмашио је предвиђања и очекивања, и по реакцијама и по наградама. Иницирао је чудо. Шта више човек може да пожели?

Роман Таи има сложену сѝрукѝуру, није љуѝоѝис у дескриѝивном, девѝнаесѝоветковном смислу речи. Ту је унуѝарње љуѝовање јунака, делом је ѝо еѝисѝоларни роман, ѝосѝоји мноѝѝѝво фусноѝа, соѝиолоѝко-аналиѝичких ѝасажа... Јесѝе ли ѝо унаѝред ѝланирали, или Вас је ѝросѝо ѝрича водила?

Рецепти жанровске литературе, ма како ефектни били, не задовољавају захтевног и пробирљивог читаоца. Резултати добијени тим путем не само да су скромни у уметничком погледу, већ махом делују натегнуто, предвидиво и артифицијелно. Да је *Tau* имао унапред задату структуру, никад не бих успео да га реализујем, да у њега плански уградим све побројане елементе. Овако, *Tau* је резултат експеримента и својеврсне спонтане креације.

На пример, идеја за фусноте је потекла од моје лекторке из „Геопоетике”, Марије Лазовић. Ја иначе радим доста фуснота и мука ми је од њих. На крају су уведене као борхесовска играрија и врло сам задовољан и њеном иницијативом и крајњим резултатом. Добро сте набројали: постоји и приповедачки, и есејистички, и поетски, и образовни ниво, и ниво преписке, и ниво путописа, и постколонијалног пуштања кроз личну призму једне нове и другачије културе, за писца, за јунака и за њихову постојбину. Чак постоји ниво који је нека врста бесног манифеста против потрошачке културе, против меркантилизма, против неприкосновене хијерархије вредности која нам је сервирана у рекламама и филмовима и која свима влада.

Главни јунак, нараѝор, доѝисује се са својим ѝријаѝељем или је ѝо њеѝов аѝѝер еѝо?

У роману они почињу као пријатељи, али се постепено одаљавају. У тумачењу можемо рећи да јесте у питању алтер его. Но антијунак је моделован према стварној личности иако су његове поруке, његови мејлови, плод маште. Читаоци мог романа сумњају у ствари које су се заиста догодиле, и које им изгледају

невероватно, како то већ бива у животу, а други елементи, који су измишљени, изгледају им потпуно документарно. Уживам у том парадоксу.

Мало знамо о Тајланду.

Ми генерално мало знамо и о суседној Румунији или Бугарској, а камоли о Индокини која нам је далеко и географски и културно. Приповедач романа *Tau* је на интимном путовању у нову земљу – нову за њега, а нову донекле и за нас у Србији. Тајланд је из политичких и других разлога овде додатно пренебрегнут. У ратовима смо стали на страну других земаља у региону, где је цветао или још цвета комунизам. Тајланд, по уређењу монархија, по економији либерално капиталистички, по сфери утицаја амерички доминион – нама је увек био на дистанци. Себе видим као једног од пионира у успостављању те везе и мислим да би она била корисна из више разлога.

И када се пореде тајландска и нација, или нека друга култура, или када се анализира социјална ситуација, у роману не изричите вредносне судове.

Ја сам то решио тако што у роману *Tau* постоји један антијунак који је склон инстант ставовима и брз у доношењу вредносних судова. С друге стране, постоји јунак који је романтик, склон сањарењу и ризику, који се просто нашао у ситуацији за коју није сасвим спреман. Овај први, упућени, свезнајући, чак мало и надобудно интерпретира Тајланд, гађа се подацима из историје, изражава се туристичким флоскулама и добро се сналази на општим местима. Други можда неуко, наивно и премотивно посматра ствари, али је његов угао гледања бар повремено дирљив. Приступ је решен тим односом између њих двојице, значи да у роману има доношења судова, чак и погрешних, има и великих заблуда, махом племенитих, али у првом лицу. Нема свезнајућег приповедача.

Љубавна прича између јуристе и плесачице у једном бару је у средишњој пажњи, а нема еротских сцена. Зашто?

Немам проблем са писцима који се одлучују за експлицитне еротске описе – најхрабријим међу њима, попут Хенрија Милера, то иде одлично од руке. Просто сам осећао да ће строгост у дозирању еротског елемента у овом случају имати јачи ефекат.

Једном приликом је британски писац и критичар Кингсли Амис објашњавао у чему је разлика између литературе и порнографије. На примерима романа *Клариса*, *Ана Карењина* и *Непознати Цуд* постулира се да у високој литератури, на основу описа односа међу јунацима, може закључити практично све о њиховом еротском животу. Но обрнуто не важи. „Много је лакше описати захвате у спаваћој соби, него призвати Самјуела Ричардсона, Толстоја или Хардија.” Слажем се са Амисом. Умеће је да из оног што је речено можете да наслутите све што је иза тога, укључујући и оно у сексуалној сфери, без да се упуштате у порнографске детаље.

Прећосћављам да није било једносћавно после сасвим друге врсте књиџа које сће до сада објавили оћићи негде и по-нудити рукопис романа. Је ли било разумевања за то цћио сће решили да будеће романописец?

Брзо сам нашао праву адресу, Владислава Бајца и „Геопоетику”. Већи је комплимент за писца да буде у избору ове издавачке куће него било које друге. У питању је јака препорука читаоцима које је Бајца две деценије одгајао и култивисао пажљиво одабраним насловима. Од самог почетка сам се осећао као део врло ексклузивног клуба. Споменута госпођа Лазовић лекторисала је романе два добитника *НИН*-ове награде узастопце. Претходни лауреат награде „Милош Црњански” издао је роман такође код „Геопоетике”. Ова кућа домаћим писцима отвара пут и до страних издања. Господин Бајца свој посао издавача ради попут старих мајстора, са гаранцијом квалитета, а не као издавачке корпорације, које раде по принципу великих бројева и где сте увек само број. Уредник и треба да се посвети књигама према којима осећа страст, да издаје књиге у које верује и које сам воли да чита. Бајца издаваштво схвата као неку врсту културне мисије и ја се с њим слажем.

Роман Таи је праћање за различитим сћварима, ја и за вером у суйћилном смислу речи. Нарайор пореди будизам и хрићћансћиво, и оћей нема тоољ коначноољ вредносноољ суда, или преобраћања, или привољвавања било којој дољми. О исћићивању је реч – цћиа би за свакоољ појединца мољла бићи добробити од вере. Колико је Вама шћај план у писању био важан?

Ја просто не умам, нити желим да научим, да правим математичку шему шта ћу урадити и шта ћу чиме тачно у писању постићи. То радикално рационализовање приповедаштва је слепа улица. Мислим да се уметност, и у данашње време сувог

рационализма и меркантилизма, још увек великим делом ослања на магијски и мистични елемент. Уметничка дела, укључујући и романе, треба да настану из неке битне спознаје аутора, неког есенцијалног свођења, неког макар малог просветљења. Ако имате само изговор, проверени рецепт, тренд, досетку или голу амбицију, то највероватније неће изаћи на добро.

Цела хришћанска цивилизација је заснована у великој мери на прогресу или, што каже Дени де Ружмон, наша тежња ка ревизији, прогресу, усавршавању и незадовољство постојећим заправо потиче из хришћанства. Он је то повезао на врло убедљив начин у студији која се зове „Западна пустоловина човека”. Резултат су наше неспокојство и немир. Ми желимо смирење – али га не постижемо. Будистичке културе, као што је тајландска, немају ту непрестану тежњу за напретком која никад не јењава, ту опсецију успехом, то ковање планова и маштање о будућности, то вечито живљење за корак испред садашњег тренутка. Но смирење им је увек надохват руке.

Нистје постали будисти?

Не, нисам ишао тако далеко.

Колико је ово аутобиографски роман?

Добрим делом јесте.

Постмодерна, иако јој је време прошло, је некако одвојила нацу савремену књижевност од животи. Конструкције, манифести, политичка (не)коректност, пожељне теме и мотиви... Да ли разлози успеха Вашеџ романа Таи леже управо у томе што нас подсећали да књижевност, ако је животи (не у смислу документарна), има укус, мирис и боју?

Драго ми је што је Таи имао тако сензуално дејство на Вас. Јунаци романа Таи су збиља позајмљени из властите биографије, ставови из властитог искуства, интензитет осећања из властитих доживљаја. Мислим да не треба крити чињеницу да је неки роман заснован на интензивно проживљеном, као ни да је у питању артифицијелна конструкција јер се такве чињенице и не могу сакрити. Искусни читаоци ће то увек знати.

С обзиром на то да сте новинар, преводилац, филмски теоретичар и критичар, теоретичар културе, аутор доку-

менитарних филмова, музичар... хоћете ли ситићи да и даље будете писац или се сада искристилисало да је најважније да прво будете писац?

Од 2001. године, када је објављена моја студија о Кустурици, решио сам да будем професионални писац и да се постепено ослободим других обавеза. Али дуго сам био практично једини који је веровао у исправност те одлуке.

Јесте ли испланирали следеће путовање?

Већ сам на следећем путовању.